

درس ۱۵

۱- مغولان که بودند؟

اقوام بیابانگرد مغولستان، واقع در شمال چین و جنوب سیبری بودند. آب و هوای سرد و خشک منطقه، موجب شده بود که آنها شیوهٔ زندگی کوپنشینی و دامداری را برگزینند. قبایل مغول تا پیش از چنگیزخان پراکنده بودند و

حکومتی نداشتند. این قبایل به سبب افزایش جمعیت و کمبود مراتع ناگزیر بودند برای تأمین زندگی، به غارت یکدیگر و همسایگان روی آورند.

۲- چنگیز که بود و چه خصوصیات و مهارت هایی داشت و چه اقدامی انجام داد؟

چنگیز رئیس یکی از قبایل مغول بود که قبیله های مغول را زیر فرمان خود در آورد و حکومتی نیرومند تشکیل داد

چنگیز در فنون رزمی مهارت کامل داشت و در حمله های جنگی استاد بود. وی، مردی بی رحم بود و سربازان، سرداران و حتی فرزندانش باید بدون چون و چرا فرمانش را اطاعت می کردند. برای اداره کشور، مجموعه قوانینی را با عنوان یاسای چنگیزی* تدوین کرد و به اجرا گذاشت. یکی از اصول مهم «یاسا» آن بود کسانی که خود را تسلیم سپاه مغول می کردند، از قتل و غارت در امان بودند، اما آنان که مقاومت می کردند، باید قتل عام و غارت می شدند.

۳- مغولان حمله به همسایه های خود را از چه زمانی و از کجا آغاز کردند؟

مغولان هم پس از آنکه متصد و قدرتمند شدند، به فکر حمله به سرزمین های آباد و تصاحب ثروت آنها افتادند. آنها نفست به چین حمله و شهر ثروتمند پکن را تسفیر و غارت کردند. مغولان سپس با فتح سرزمین های در غرب مغولستان، به مرزهای ایران نزدیک شدند.

۴- حمله مغولان به ایران چه زمانی ، چرا و چگونه انجام شد؟

مغولان در زمان سلطان محمد خوارزمشاه به ایران هجوم آوردند چنگیزخان در سال ۶۱۶ ق. به بهانه کشته شدن اعضای یک کاروان تجاری مغول به جرم جاسوسی به دستور حاکم یکی از شهرهای مرزی ایران به ایران هجوم آورد. سلطان محمد در همان برفورده اول با سپاه مغول، چنان دچار بیم و هراس شد که فرار کرد. فرار او، روحیه سپاهیان و مردم را ضعیف کرد. لشکریان مغول به چند گروه تقسیم شدند و به تعداد زیادی از شهرها و آبادی های ایران یورش بردند. هر جا که مقاومتی صورت می گرفت، ساکنان آنها به طرز بی رحمانه ای قتل عام می شدند.

۵- چرا مقاومت جلال الدین خوارزمشاه در برابر مغولان نتیجه نداد؟

سلطان جلال الدین، پسر و جانشین سلطان محمد خوارزمشاه، شهامتی از خود نشان داد و در یک جنگ بر مغولان

پیروز شد، اما به دلیل اختلافات و درگیری های داخلی، کاری از پیش نبرد. در آن شرایط حساس، برخی از سرداران و حاکمان مملی و نیز فلیفه ُ عباسی نه تنها جلال الدین را یاری نکردند، بلکه با وی وارد جنگ شدند.

۶- مغولان در حمله به ایران چه صدماتی را وارد کردند؟

حمله چنگیز، یکی از فجایع تاریخ ایران بود. شهرها و آبادی های زیادی را ویران کردند. مزارع، قناتها، مساجد، مدارس و کتابخانه ها را خراب کردند و کتابها را سوزاندند. بسیاری از ایرانیان را اسیر، آواره و بسیاری را کشتند. ترس و وحشت سراسر ایران را فراگرفت و مردم دچار سرفوردگی شدند. میل به گوشه گیری و دوری از اجتماع در جامعه، رواج یافت.

۷- هلاکوفان که بود و چه اقداماتی انجام داد؟

هلاکوفان نوهٔ چنگیز، مأمور شد فتوحات مغول را در ایران و دیگر بخش‌های جهان اسلام، کامل کند. او، نفست اسماعیلیان ایران را از بین برد و قلعه‌های آنان را ویران کرد؛ سپس با تسخیر بغداد و کشتن خلیفه (۶۵۶ ق)، خلافت عباسی را برانداخت. هلاکوفان پس از نابودی خلافت عباسی، حکومت ایلخانان را تأسیس کرد. او به همراه فرزندان و نوادگانش، حدود هشتاد سال بر ایران فرمان راندند.

۸- اوضاع سیاسی ایران در زمان فرمانروایی ایلخانان و رابطه آنان با اروپاییان چگونه بود؟

در دوران فرمانروایی سلسلهٔ ایلخانان، ایران از نظر سیاسی یکپارچه و متحد شد و حکام و سرداران محلی تحت حاکمیت و سلطهٔ مغولان، قرار گرفتند. حکومت ایلخانان با سایر حکومت‌های مغولی در آسیا و دولت‌های اروپایی ارتباط برقرار کرد. اروپاییان هم پس از جنگ‌های صلیبی، بیش از گذشته علاقه مند بودند که با کشورهای مسلمان و آسیایی، رابطهٔ سیاسی و بازرگانی داشته باشند.

۹- اوضاع ایران پس از ایلخانان چگونه بود؟

پس از مرگ آفرین ایلخان مغول (ابوسعید)، حکومت ایلخانان فرو پاشید.
ایران بار دیگر گرفتار هرج و مرج، آشوب، جنگ و قتل و غارت‌های بی حساب
شد؛ یکپارچگی و اتحاد سیاسی کشور ما از بین رفت و حاکمان محلی و سرداران
مغول و غیرمغول، هر کدام بر بخشی از آن مسلط شدند و با یکدیگر به رقابت
و ستیز برخاستند.

۱۰- قیام سرداران تحت تأثیر تعلیمات چه کسانی و در کجا شکل گرفت؟

قیام سرداران از روستای باشتین در سبزوار آغاز شد
مردم سبزوار بر اثر تعلیمات شیخ فلیفه و شیخ حسن جوری، آمادهٔ مقابله
با ظلم و ظالمان شده بودند.

۱۱- قیام سرداران چگونه شکل گرفت؟ و چگونه از بین رفت؟

ساکنان روستای باشتین که از زیاده‌خواهی و گستاخی مأموران حاکم مغولی
خراسان به ستوه آمده بودند، به پا خاستند

و مأموران مغول را مجازات کردند. آنان سپس با شعار «سر به دار می دهیم، تن به ذلت نمی دهیم»، سپاه حاکم مغول را در آن ولایت شکست دادند. قیام به سرعت گسترش یافت و سرداران پس از تصرف شهر سبزوار، حکومت خود را تأسیس کردند. آنان با پیروزی بر سرداران و حاکمان مغول در خراسان، قلمرو خود را به مناطق همجوار گسترش دادند. حکومت سرداران، پشتیبان مذهب شیعه بود. این حکومت مملی پس از یورش تیمور به ایران از بین رفت.

۱۲- چه زمانی ایران مورد هجوم و لشکرکشی تیمور قرار گرفت؟

در اواخر قرن هشتم هجری، از سمت شمال شرق

۱۳- تیمور که بود و چه خصوصیات داشت و چه اقداماتی انجام داد؟

تیمور گورکانی * یکی از فاتحان مشهور در تاریخ است که بخش وسیعی از آسیا را فتح کرد و امپراتوری تیموری را بنیان گذاشت. او خود را از خاندان چنگیز می دانست. تیمور در بی رحمی و خونریزی دست کمی از چنگیزخان مغول نداشت. او به هند، علاقه نشان می داد و هر شهر و ولایتی را که می گشود،

هنرمندان و صنعتگرانش را به پایتخت خود سمرقند (امروزی) می فرستاد.
تیمور حرص و طمع بسیاری به کشورگشایی داشت و در اندیشه فتح چین بود
که مرگ، امانش نداد.

۱۴- علت حمله های مکرر تیمور به ایران چه بود و معروده حکومت وی
کدام مناطق بود؟

تیمور پس از آنکه بر ماوراءالنهر تسلط یافت، با سوء استفاده از اوضاع
پریشان و آشفته ایران که بر هر گوشه آن فانی و سرداری حکومت می
کرد، چندین مرتبه به کشور ما یورش آورد که آسیب و صدمات فراوانی وارد
کرد. عده زیادی تلف شدند و اموال مردم غارت گردید. امپراتوری
تیمور از مرزهای چین تا شام گسترش یافته بود. پس از مرگ وی، فرزندان
و نوادگانش هر کدام به بخشی از امپراتوری او مسلط شدند و با یکدیگر به
دشمنی و ستیز پرداختند.

۱۵- جانشین تیمور که بود و حکومت تیموریان چه زمانی از بین رفت؟